

Антон Якимчук

*Студент II (магістерського) рівня освіти, Факультету Економіки та Управління
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»,*

anton.yakymchuk@kneu.ua

Науковий керівник:

Наталія Шевчук

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва,

ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»,

nataliia.shevchuk@kneu.ua

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

PROSPECTS FOR ECONOMIC GROWTH IN MARTIAL LAW

Анотація: Досліджено наявну соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні, її передумови, а також проаналізовано і запропоновано заходи поліпшення економічного зростання бізнесу та країни в умовах воєнного стану

Abstract: The current socio-economic and political situation in Ukraine, its preconditions are studied, as well as measures to improve the economic growth of business and the country under martial law are analyzed and proposed.

На сьогоднішній день українська економіка зіткнулась з небаченим за усю історію країни шокним станом, адже повномасштабне військове вторгнення РФ стало потужним ударом для кожної ланки економіки України. Ми щодня спостерігаємо зменшення та навіть занепад виробничої сфери, навіть основним ключових її напрямків – експорту. Робота самих виробництв зупинилась, зовнішньоторговельна діяльність знаходиться під загрозою, а робота портів країни загалом залишається під знаком питання. Такі ключові сектори економіки країни, як логістичний, соціальний, маркетинговий напрям регіонів нищиться щодня, а «відтік мізків» стає загрозою державного масштабу, адже майже половина населення країни покинула свої домівки, частина перемістилась в інші регіони, а частина в інші країни, з яких може не повернутись.

Така ситуація ставить під загрозу забезпечення надійного та довготривалого закріплення успіху ЗСУ на фронті, а всім відомо, що надійний економічний тил забезпечує досягнення військової перемоги і загалом забезпечує стійке післявоєнне відновлення. Все це сприяє тому, що на сьогоднішній день українська економіка є першим пріоритетом усіх фронтів держави, саме економіка визначить подальший перебіг військового конфлікту, зокрема спроможність України повоєнного відновлення.

Так само, як і на полі бою, коли запорукою перемоги стає насамперед грамотне військове керівництво, успіхи на економічному фронті значною мірою залежать від спроможності управлінців різних рівнів сформулювати адекватні стратегічні плани та

забезпечити ефективність їх практичної реалізації, включаючи своєчасне виконання окреслених прикладних завдань.

Мова йде про те, що часто тиражовані засобами масової інформації висловлювання окремих експертів про нібито неминучий повоєнний економічний бум в Україні та «приреченість» нашої держави на членство в ЄС і стрімку відбудову зруйнованих міст чи модернізацію інфраструктури потребують критичного осмислення. Дійсно, передумови для цього є. Але без адекватних дій з боку влади, що полягатимуть у впровадженні відповідних інструментів економічної політики, значний потенціал повоєнного відродження може бути нівельованим.

Необхідно сказати про те, що ще після першої фази війни на Донбасі у 2014 р. в публічному просторі дискутувалося питання щодо зміни акцентів економічної політики з метою збільшення ефективного протистояння агресору. Певний період наголос був на тому, що пріоритетного значення у контексті протистояння централізованій економіці РФ набуває розвиток в Україні приватної ініціативи та підприємництва. Адже індивідуалізм, як основа вільного суспільства та конкурентоспроможного бізнесу, є головною силою, яка спроможна здолати тоталітаризм. З метою максимального розкриття економічного потенціалу підприємництва вітчизняному уряду слід відмовитися від шкідливої догми, яка домінує в українській економіці упродовж усього періоду її незалежності, будучи несвідомо перенесеною ще з часів радянського минулого, про визначальну роль державного бюджету в економічному житті країни [1].

На жаль, усі ці 8 років належних висновків зроблено так і не було. Українська економіка продовжувала залишатися надмірно «бюджетизованою», а відтак і забюрократизованою, корумпованою, негнучкою та малоефективною. Як і раніше, її експортний потенціал визначали монополії, сконцентровані у вузькому сегменті сировинних галузей, передусім металургії та сільського господарства. Уся небезпека такої ситуації стала очевидною після повномасштабного військового вторгнення в Україну російських окупантів.

За підрахунками протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність якщо не до мирних, то принаймні до спокійніших часів) [2].

Понад 15% орних земель країни виявились не доступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету. І якщо фермери відносно швидко призвичаїлися до важких умов і знаходять варіанти зберігання, транспортування необхідних ресурсів та забезпечують інші важливі речі, щоб посівна відбувалася, то менш гнучким агрохолдингам складніше адаптуватися до нових реалій.

Станом на початок квітня понад 50% українців втратили роботу. Насамперед це стосується працівників великих старопромислових підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України.

Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та

аграрної продукції) становитимуть орієнтовно 3-5 млрд доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань).

Враховуючи зазначене уряд в екстреному порядку запровадив низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Зокрема, було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із оборотом до 10 млрд грн із необмеженою кількістю працівників. Платники за новими правилами «спрощенки» мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Розширено перелік операцій, щодо яких платник єдиного податку третьої групи звільнятиметься від податкового обов'язку з ПДВ. Збільшено період, протягом якого платник податків може без застосування санкцій не виконувати податкового обов'язку, якщо у нього немає відповідної можливості. Відбулась певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів.

Окреслені заходи з лібералізації економіки свідчать, що в уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок, який існує між ступенем економічної свободи і темпами економічного розвитку. Шкода, що це усвідомлення не стало підставою для проведення відповідних реформ, принаймні після 2019 року. Більше того, слід відзначити і навіть наголосити на тому, що започатковані зміни повинні не лише продовжуватися, але і посилюватися на повоєнному етапі. В іншому разі на нас неминуче чекатиме повернення назад, у лоно кланово-олігархічної економіки, з усіма її «родинними плямами»: монополізацією ринків, корупцією, високою енергомісткістю виробництва, переважанням сировинних галузей, низькою якістю соціального капіталу, незадовільним інвестиційним кліматом тощо.

Мова йде про те, що вже сьогодні необхідно сформувати стратегію післявоєнного економічного курсу України, який необхідно зорієнтувати на її максимальну дерегуляцію та демонополізацію. Беручи до уваги реалії військового часу, коли бомбардуванням піддаються в першу чергу крупні склади палива, продовольчого запасу, потужні логістичні вузли, варто вести мову про пришвидшення закладення основ своєрідної «москітної економіки» (аналогія з «москітними» військовими стратегіями, коли основні цілі на полі бою досягаються насамперед за рахунок використання надмобільних інноваційних засобів та ресурсів, які є на озброєнні у великій кількості малочисельних автономних груп добре підготовлених бійців) [2].

Розглядаючи перспективи забезпечення економічного зростання бізнесу в умовах воєнного стану важливо наголосити, що ще у квітні 2022 року було запущено Програму підвищення стійкості в Україні для допомоги найуразливішим, щоб надати негайну економічну допомогу та довгострокову допомогу мільйонам людей, які борються задовольнити основні потреби після російського вторгнення. Програма розвитку ООН має на меті протидіяти руйнуванням, спричиненим обстрілами міст та ранніми прогнозами, що два десятиліття економічного прогресу можуть бути втрачені, якщо війна триватиме [4].

Повідомлення прозвучало після того, як Світовий банк оприлюднив попередження про те, що економіка України в цьому році скоротиться на 45% через війну. Завдяки багаторічній

присутності ОНН по всій Україні, вона має інфраструктуру для підтримки урядового реагування на надзвичайні ситуації та надання життєво важливих державних послуг.

Розглянемо детальніше значення такої економіки для України і можливі наріжні принципи її становлення для розуміння сучасного стану підприємницької діяльності. В першу чергу необхідно зберігати та розвивати започаткований курс мінімізації регуляторного впливу владної інституції на операційне функціонування економіки. Тут мова йде про скорочення кількості контролюючих органів включно з повноваженнями, і, звичайно, лібералізація дозвільних процедур. Також важливим є забезпечення подальшого зменшення податкового економічного навантаження через диференціацію ПДВ (наприклад впровадження нульової ставки на соціально важливі товарні групи), суттєве зниження податків на сектор підприємництва: ЄСВ та ПДФО (в першу чергу для малого підприємництва), нівелювання митних бар'єрів, а ще кращим буде їх загальна ліквідація окрім випадків з захисту внутрішніх ринків від субсидованої експортно-імпоротної діяльності з ворожих держав.

Зворотною стороною пропонованих змін є суттєве обмеження соціальних видатків та мінімізація бюджетного сектору економіки. Це має стати другим пріоритетом економічної модернізації України. Війна показала, що соціальні програми не мають жодного значення, якщо країна не здатна захистити себе від зовнішньої агресії. І якби сотні мільярдів гривень, які щорічно витрачалися з державного бюджету України на житлові субсидії та на різного роду соціальні виплати, були скеровані на розбудову збройних сил і на розробку нових видів озброєння (принаймні протягом 2015-2021 років), то соціальний захист того мільйону співвітчизників, які на сьогоднішній день лишилися без житла та роботи, був би точно вищим, ніж це є зараз. Саме тому видатки на оборону є головним засобом забезпечення соціального захисту громадян.

Водночас, зменшення рівня бюджетного фінансування ЗВО в Україні має супроводжуватися суттєвим зростанням їх академічної свободи. Це означає фактичне перекладання відповідальності за якість навчання, викладання та дослідження з держави (яка зберігається ще з радянських часів) на університети. Паралельно з академічною свободою має відбуватися і посилення фінансової автономії ЗВО. Їх повна автономність і самоврядність – це не лише шлях до оптимізації бюджетних видатків на вищу освіту, але і пріоритетний напрям формування якісних вітчизняних університетів та суттєвого підвищення кваліфікованості кадрів, які ними випускаються [3, с.2].

Остання вадлива ланка концепції забезпечення зростання вітчизняної економіки за умов воєнного стану зважаючи на пріоритність її повоєнного розвитку заключається у зміні цільової структурно-економічної політики самої країни. Мова йде про те, що на противагу існуючої практики державної підтримки ключових для бюджету та експорту секторів урядом необхідно провести стимулювання розвитку малого підприємництва, в той же час заохочувати самозайнятих громадян та бізнесменів здійснювати інвестування у сферу стартапів та реалізовувати інноваційні проєкти. Загалом фахівцями відзначається зростання можливостей для всіх напрямків бізнесу у період післявоєнного відновлення. Але тут

важливо, щоб сама Україна взяла орієнтиром курс на розвиток країни шляхом підтримки сектору малого підприємництва, адже в протилежному випадку, а саме наданні більшої підтримки великим корпораціям та монополістам, повернення до країни фахівців, котрі виїхали за кордон буде нереальним через відсутність мотивації розвитку в Україні [1, с.3].

Отже, наведемо наступні висновки: повоєнне економічне відновлення в Україні має можливість до існування виключно у тому випадку, якщо на разі в режимі реального часу, а саме під час війни держава надасть максимальну підтримку малому бізнесу. Загалом якщо заходи економічної політики держави будуть реалізовуватись у напрямі чіткої та послідовної стратегії, яка буде спрямована на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Основним пріоритетом такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави. Мається на увазі, що замість переобтяження державного бюджету різного роду соціальними програмами, основний акцент необхідно зробити на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу, включаючи створення сучасної системи територіальної оборони. Також важливо спрямувати бюджетне фінансування на гарантування населенню базових медичних (соціальна медицина) та освітніх (шкільна освіта) послуг, а також на підтримку закладів культури (музеї, бібліотеки, театри тощо).

Література

1. Післявоєнна відбудова: уроки з досвіду Балкан. Режим доступу: https://biz.censor.net/columns/3330248/pislyavoyenna_vidbudova_uroky_z_dosvidu_balkan
2. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання
Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>
3. Ukraine resilience-building programme to help most vulnerable. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/04/1115972>

УДК: 336.22

Володимир Дмитрів
к.е.н., доцент кафедри податків та фіскальної політики,
Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна
dmytriv88@ukr.net

ОПОДАТКУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

TAXATION OF INNOVATIVE ENTERPRISES

Анотація. Проведено моніторинг сучасного стану розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні. Обґрунтовано доцільність використання як фіскальних, так і грошово-кредитних інструментів фінансового регулювання. Розкрито можливості потенціалу інноваційного розвитку економіки країни.